

Sara Lindroos

Solfaa sumussa

Laulunopiskelijoiden korvan kehittäminen laulutunnilla

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Musiikkipedagogi (AMK)

Musiikin tutkinto

Opinnäytetyö

11.05.2017

Tekijä(t) Otsikko	Sara Lindroos Solfaa sumussa
Sivumäärä Aika	30 sivua + 2 liitettä 11.05.2017
Tutkinto	Musiikkipedagogi (AMK)
Koulutusohjelma	Musiikin tutkinto
Suuntautumisvaihtoehto	Laulunopettaja
Ohjaaja(t)	Lehtori Jukka Väisänen Lehtori Markku Nikula Asta Levy
<p>Musiikkioppilaitoksissa tarjotaan erillisiä säveltapailukursseja, mutta ne eivät mielestäni sellaisenaan riitä ylläpitämään laulajien säveltapailu- tai improvisointikykyä. Työni tavoitteena on kehittää laulutunnille ääniharjoitteita, jotka samalla kehittävät oppilaan säveltapailua, rytmikkaa, sekä laulutekniikkaa. Tällä tavoin tavoitteenani on myös kehittää yleisesti laulutun- nin kulkua kohti päämäärätietoisempaa rakennetta. Suunnittelemani harjoitteilla laulutunti saa selkeän johdannon, josta on luontevaa siirtyä kohti kappaleen harjoittelua.</p> <p>Lähdin rakentamaan harjoitteita omalta kokemuspohjaltani. Olin jo aiemmin tehnyt havain- toja sekä omien –että seuraamieni laulutuntien rakenteesta. Keskustelin myös kollegoideni kanssa heidän näkemyksistään, ja näiden havaintojen pohjalta aloin suunnittelemaan oppi- materiaalini harjoitteita. Tarkastelin paljon laulukirjallisuutta, ja niissä esitettyjä harjoitteita. Työni tarkoituksena oli nimenomaan tuoda esille uudenlaisia näkökulmia laulutunneilla ylei- sesti käytettäviin ääniharjoituksiin. Keskustelin laulunopettajan kanssa laulutekniikkaan liit- tyivistä asioista, ja teoreettista näkökulmaa pohdin teorianopettajan kanssa.</p> <p>Huomasin työn edetessä, kuinka alkuperäinen työni tarkoitus sai lisäelementtejä. Harjoittei- den kehittämisen lisäksi huomasin kehittäväni pedagogista näkökulmaa laulutuntien etene- miselle. Työni yhdeksi tärkeäksi elementiksi nousikin laulutuntien rakenteellinen muutos, ja halusin tekemilläni harjoitteilla tuoda esiin päämäärätietoisempaa opettamista ja opiskelua.</p> <p>Onnistuin suunnittelemaan kattavan oppimateriaalin laulun opettajille ja –opiskelijoille, ja työtäni voivat hyödyntää eri tasoiset musiikin opiskelijat. Olen avannut työssäni sekä teo- riapohjaa –että lauluteknistä informaatiota tekemieni harjoitteiden takana. Työni lopussa var- sinainen oppimateriaali on vielä erillisenä liitteenä, jolloin sitä voi käyttää hyvin myös konk- reettisena opetusmateriaalina.</p>	
Avainsanat	laulunopetus, ääniharjoitukset

Author(s) Title	Sara Lindroos Solfa In a Fog - Training the Singer's Ear During the Singing Lesson
Number of Pages Date	30 pages + 2 appendices 11 may 2017
Degree	Bachelor of Music Education
Degree Programme	Music Degree
Specialisation option	Singing teacher
Instructor(s)	Jukka Väisänen M.Mus Markku Nikula MA Asta Levy
<p>There are several ear training –courses in music schools, but in my opinion they do not contain enough singers' ear training- or improvising skills. The goal of this study is to develop vocal exercises for singing lesson, which at the same time improves the student's ear training, rhythmic and vocal technique. My goal is also to develop passage of singing lesson in general towards a more goal oriented structure. Through these exercises the singing lesson gets a clear introduction, which is a natural to move towards song training.</p> <p>I started to build these exercises from my own experience. I had previously made some observations about the structure of my own singing lessons and those that I had followed. I also discussed with my colleagues about their views, and based on these observations I started to plan these exercises. I studied literature and the exercises presented there. The purpose of my work was to bring up new perspectives to the exercises that are commonly used in singing lessons. I discussed with the singing teacher about singing technique, and theoretical perspective was discussed with the theory teacher.</p> <p>As the work progressed, I noticed how the original purpose of my work got extra elements. In addition to the development of the exercises I noticed that I developed a pedagogical perspective on the progress of singing lessons. One of the important elements of my work became the structural change in the singing lessons, and through these exercises I wanted to bring up more meaningful teaching and studying.</p> <p>I was able to design a comprehensive teaching material for teachers and students, and my work can be used by music students of different levels. In my work I have opened both theory base and song-technical information behind the exercises I have done. At the end of my work the actual learning material is still a separate appendix, so it can be used well as a concrete teaching material.</p>	
Keywords	Singing teaching, vocal exercises

Sisällys

1	Johdanto	1
1.1	Työn tavoitteet	1
1.2	Työmenetelmät	2
2	Ilmiöpohjainen oppiminen ja opetuksen integrointi	3
3	Musiikin hahmotukselliset ilmiöt	3
3.1	Säveltapailu	3
3.1.1	Intervallit	4
3.1.2	Kolmi-, neli- ja viisisoinnut	4
3.1.3	Sointuasteet	5
3.1.4	Diatoninen asteikko	5
3.2	Rytmiikka	5
3.2.1	Tahtilajit	5
3.2.2	Kolmimuunteisuus	6
3.2.3	Synkooppi	6
3.2.4	Polymetrinen sekvenssi	6
4	Laulu instrumenttina	6
4.1	Laulun opetussuunnitelma	7
4.2	Laulutunnit	7
4.2.1	Ääniharjoitteet	8
4.2.2	Kappaleen läpikäyminen	8
4.3	Fysiologiaa	9
4.3.1	Kurkunpää	9
4.3.2	Twang	9
4.3.3	Äänihuulisulku	10
4.3.4	Rekisterit	10
4.3.5	Hengitys	11
4.3.6	Tuki	11
4.3.7	Artikulointi	11
5	Oppimateriaali	12
6	Harjoitukset	14
6.1	Diatoninen kolmisointu -harjoitus	15

6.2	Ylinouseva kolmisointu -harjoitus	15
6.3	Vähennetty kolmisointu -harjoitus	16
6.4	Dominanttiseptimisointu -harjoitus	16
6.5	Molliseptimisointu -harjoitus	16
6.6	Mollimaj7 -harjoitus	17
6.7	Puolidimi -harjoitus	17
6.8	Diatoninen nelisointu -harjoitus	18
6.9	II-V-I –harjoitus duurissa	18
6.10	II-V-I –harjoitus mollissa	19
6.11	Duurimaj7 -harjoitus	19
6.12	Duurimaj7 -harjoitus, rytmiiikka	20
6.13	Major key	20
6.14	Don't stop me now	21
6.15	Don't stop me now, harmoniaharjoitus 1	22
6.16	Don't stop me now, harmoniaharjoitus 2	22
6.17	Don't stop me now, rytmiharjoitus	23
6.18	Baby be mine	23
6.19	Baby be mine, harmoniaharjoitus	24
6.20	Baby be mine, rytmiharjoitus	24
7	Pohdinta	25
	Lähteet	28
	Liitteet	
	Liite 1. Korvaa kehittävät ääniharjoitukset koosteena	
	Liite 2. Solfaa sumussa -oppimateriaali	

1 Johdanto

Eri musiikkioppilaitosten lauluopinnoissa lähes kaikkiin kurssitavoitteisiin kuuluu kaikissa opetussuunnitelmissa ”teoreettisen tiedon käytännön sovellukset” (OPS 2013, verkkodokumentti). Avatessamme kuitenkin tarkemmin yksityisen laulutunnin sisältöä, huomaamme tuntien usein rakentuvan äänen teknisen hallinnan ja tulkinnan ympärille. Musiikkiopintoihin kuuluu musiikkiopistoissa, konservatorioissa, ja ammatti- korkeakouluissa pakollisia säveltapailukursseja, ja tämän lisäksi jokaiselle instrumentille kuuluu vähintään kurssitutkinnon yhteydessä tekninen tehtävä, joka usein sisältää prima vistaa sekä improvisointia. Oma kokemukseni on, etteivät opetuksesta erillään olevat solfakurssit ja tekniset näytöt riitä ylläpitämään laulunopiskelijoiden riittävää säveltapailutaitoa ja korvan kehittämistä.

1.1 Työn tavoitteet

Opinnäytetyöni tarkoituksena on kehittää laulunopetukseen oppimateriaalia, joka tuo säveltapailua osaksi yksittäistä laulutuntia. Tarkoituksena on nimenomaisesti yhdistää korvaa kehittäviä harjoitteita osaksi laulutunnilla tehtäviä ääniharjoituksia, sekä tunnilla laulettavia kappaleita. Näin ollen pyrkimyksenä on kokonaisvaltaistaa laulunopetusta yhdellä elementillä sisältämään myös säveltapailua kehittäviä harjoitteita. Harjoitukset eivät ole genresidonnaisia, vaan niiden tarkoituksena on olla apuna kaiken tyylisten laulajien laulunopetuksessa. Näistä harjoitteista opettaja voi kehittää uusia erilaisia harjoituksia oppilaiden henkilökohtaisiin tarpeisiin.

Olen rajannut harjoitteet käsittämään kolmi-, neli- ja viisisointuja erilaisine muunnoksineen. Sointujen kautta harmonian hahmottuminen helpottuu ja myös haastavammat intervallit tulevat osin tutuksi. Kolmisointuharjoitukset on suunnattu aloitteleville laulajille, kun taas neli- ja viisisointuharjoitukset on tarkoitettu musiikin ammattiin opiskeleville laulajille. Harjoitteet muodostuvat teknisestä osuudesta, jossa harjoitellaan erilaisten sointujen auki laulamista yhdistämällä tähän samalla rytmiikan ja laulutekniikan harjoittamista. Tämän lisäksi olen ottanut tutuista kappaleista melodiafraaseja, joissa ilmenee harjoitteiden kaltaisia intervalliliikkeitä. Olen myös säveltänyt muutamia fraaseja itse tehdäkseeni harjoituksista käytännönläheisempiä ja

helpommin muistettavia.

Työssäni pohdin erityisesti seuraavia tutkimuskysymyksiä: Miten korvan kehittäminen ja tekniset ääniharjoitukset voidaan yhdistää mielekkäiksi harjoituksiksi? Minkälaisia laaja-alaisempia harmonioita laulajien olisi hyvä harjoittaa? Miten yhdistää sekä laulutekniikkaa, harmoniaa että rytmiiikkaa kehittäviä elementtejä toisiinsa? Miten hyödyntää olemassa olevaa musiikkia opetuksessa ja kuinka muodostaa siitä harjoituksia laulutunnille?

Työni tavoitteena on parantaa laulunopiskelijoiden säveltapailu-, improvisointi ja nuotinlukutaitoja käytännön työelämää silmällä pitäen. Työni on suunnattu kaikille laulunopettajille ja laulunopiskelijoille harrastelijoista ammattilaisiin. Harjoituksia voi hyödyntää sekä opetuskäytössä että itsenäisenä oppimateriaalina. Työni tarkoitus ei ole olla kattava kokonaisuus kaikista erilaisista ääniharjoituksista joita korvan kehittämisessä voisi hyödyntää, vaan pieni otanta muutamista harjoitteista joista opettajat ja oppilaat voivat halutessaan ottaa mallia ja kehittää niitä pidemmälle.

1.2 Työmenetelmät

Opinnäytetyöni on laadullinen kehittämistyö, jossa on käytetty soveltavaa työmenetelmää. Laadullisella tarkoitetaan menetelmäsuuntausta, jossa pyritään ymmärtämään kohteen laatua, ominaisuuksia ja merkityksiä kokonaisvaltaisesti (Jyväskylän yliopiston koppa, 2015, verkkodokumentti). Työmenetelmäni on soveltavaa, sillä soveltavassa tutkimuksessa pääpaino on käytännön ongelmien ratkomisessa ja ratkaisujen löytämisessä. Soveltavassa tutkimuksessa sovelletaan olemassa olevaa tietoa esimerkiksi jonkin käytännön sovelluksen kehittämiseen (Miettinen, R. & Tuunanen, T. 2010). Juuri näin olen pyrkinyt tekemään soveltamalla musiikin teoriaan, säveltapailuun ja laulutekniikkaan liittyvää aiempaa tietoa, ja kehittämällä niistä uudenlaisia harjoituksia. Usein yhdistetäänkin soveltava tutkimus ja kehittämistoiminta (Miettinen, R. & Tuunanen, T. 2010). Kehittämistyö on toiminallinen työ, joka muodostuu yleensä kahdesta osasta: kehitettävästä tuotteesta tai tapahtumasta ja prosessia kuvailevasta kirjallisesta raportista (Hakala 2004, 28-29). Opinnäytetyöni tietoperusta on tämän kehittämistyön kirjallinen raportti, ja erillinen oppimateriaali *Solfaa sumussa* on kehitettävä tuote.

2 Ilmiöpohjainen oppiminen ja opetuksen integrointi

Ilmiöpohjaisella opetuksella ja oppimisella tarkoitetaan useimmiten oppiainerajoja rikkoavaa, tutkivaa otetta oppimiseen. Lähtökohtana ovat kokonaisvaltaiset, todellisen maailman ilmiöt, joita tarkastellaan kokonaisina, aidossa kontekstissa. Lähtökohta poikkeaa perinteisestä oppiainejakoisesta koulukulttuurista, jossa usein opeteltavat asiat on hajotettu suhteellisen pieniksi ja irrallisiksi palasiksi. (Tutkiva oppiminen ja ilmiöpohjaisuus 2016, verkkodokumentti.)

Sanakirjamäärittelyn mukaan integrointi tarkoittaa yhdentämistä ja eheyttämistä (Nurmi, Rekiaro & Rekiaro 2005, 181). Integroinnin tarkoituksena on eri oppiaineiden yhteisten tavoitteiden ja sisältöjen löytäminen ja toteuttaminen opetuksessa. (Tarkoma 2004a, 7, 14.) Katri Aaltonen (2003, 18) kuvaa julkaisussaan, kuinka integroiminen tarkoittaa eri oppiaineiden teoreettisen tiedon yhdistämistä toisiinsa. Oppimateriaalini harjoituksia tarkastellessa voi havaita integrointia teoria-, säveltapailu-, rytmikka-, sekä instrumenttiopintojen yhdistyessä. Suurin osa oppijoista oppii parhaiten kokonaisvaltaisesti (Takala 2004a, 14). Juuri tämän ajatuksen pohjalta olen halunnut luoda uudenlaisia harjoituksia, jotka pyrkivät yhdistämään erillisinä pidettyjä oppiaineita toisiinsa mielekkäällä tavalla. Edellä mainittujen havaintojen perusteella voimme todeta työni perimmäisen idean sisältävän ilmiöpohjaista oppimista, jossa integroidaan laulun, teorian, säveltapailun ja rytmikan opetusta toisiinsa.

3 Musiikin hahmotukselliset ilmiöt

Seuraavissa kappaleissa esittelen musiikin teoriaan ja säveltapailuun liittyviä yleisimpiä ilmiöitä, ja pyrin selittämään niitä. Keskiössä on rytmikkaan ja harmoniaan liittyvät ilmiöt, joiden avaamisella pyritään helpottamaan musiikin hahmottamista.

3.1 Säveltapailu

Säveltapailun (puhekielessä käytetään myös nimitystä *solfa*) harjoittamisen tavoitteena on parantaa nuotinlukutaitoa siten, että instrumentteja käyttämättä olisi mahdollista käsitellä sävellyksen muotorakenne, tyyli ja se, miltä teos kuulostaa (Oramo 1992, 118).

Säveltapailulla tarkoitetaan siis pedagogista menetelmää, jonka avulla opitaan laulamaan nuoteista. Säveltapailun opiskelu tapahtuu useimmiten ryhmäopiskeluna. Opetuksen tavoitteena on, että oppilas hallitsee nuottikirjoituksen, sävellajit ja asteikot, tahtilajit ja intervallit, tuntee sointujen rakenteita ja niiden muodostamista, sekä hallitsee muotorakenteiden perustiedot. Säveltapailun voi mieltää kuullun ymmärtämiseksi musiikillisessa kontekstissa.

3.1.1 Intervallit

Intervalli tarkoittaa kahden sävelen välistä etäisyyttä. Oktaavin sisällä olevat intervallit ovat priimi, sekunti, terssi, kvartti, kvintti, seksti, septimi ja oktaavi. Nämä intervallit luokitellaan duuriasteikkoihin intervalleihin, josta ne jakautuvat suuriin ja puhtaisiin. Suuria ja puhtaita intervalleja voidaan muuntaa supistamalla pieniksi ja vähennetyiksi tai laajentamalla ylinouseviksi. Intervallien välistä etäisyyttä voidaan kuvata myös koko- tai puolisävelaskeleilla. Melodinen suuri sekunti on käytännössä sama kuin käsite kokosävelaskeleasteikkojen yhteydessä, pieni sekunti taas vastaa diatonista puolisävelaskelelta. (Joutsenvirta, A. & Perkiömäki, J. 2008, verkkodokumentti.) Intervallit muodostavat sointuja ja ovatkin näin pohja kaikelle harmonialle. Harjoitteissani erilaiset intervallit tulevat tuetuksi eri sointujen kautta, mutta niitä voi harjoittaa myös yksinään.

3.1.2 Kolmi-, neli- ja viisisoinnut

Kolmisoinnut muodostuvat terssipinosta. Duurikolmisointu muodostuu suuresta ja pienestä terssistä ja pohjasäveleen, eli soinnun perussäveleen suhteutettuna puhtaasta kvintistä. Mollikolmisointu taas muodostuu pienestä ja suuresta terssistä, ja pohjasäveleen suhteutettuna puhtaasta kvintistä. Kolmisoinnun kvinttiä voidaan muuntaa joko vähennetyksi tai ylinousevaksi, jolloin kolmisoinnun luonnekin luonnollisesti muuttuu. Kun kolmisointuun lisätään vielä yksi terssi, joko suuri tai pieni, syntyy nelisointu. Pohjasäveleen suhteutettuna neljäs sävel voi olla suuri, pieni tai vähennetty septimi. Näistä terssipinoista erilaisilla variaatioilla saadaan useita erilaisia sointuja. Edellä mainitulla logiikalla voidaan päätellä, että viisisointu muodostuu lisäämällä nelisointuun vielä yksi terssi lisää. Sävel on asteikon toinen sävel ja myös sitä voidaan muuntaa. Kuitenkin usein käytännön elämässä viisisointuja ei soiteta täysinä terssipinoina, vaan niistä voidaan jättää esimerkiksi soinnun pohjasävel tai soinnun kvintti kokonaan pois. Sointuja voidaan soittaa myös

eri järjestyksessä niin sanottuina käännöksinä. Esimerkiksi kolmisoinnussa terssin ollessa alimpana sävelenä kutsutaan soinnun käännöstä terssikäännökseksi, kvintin ollessa alimpana kvinttikäännökseksi ja niin edelleen. Harjoitteissani käydään läpi kolmi-, neli- ja viisisointuja sekä perusmuotoisina että käännöksinä.

3.1.3 Sointuasteet

Musiikissa käytetään roomalaisia numeroita (I-VII) kuvaamaan sävellajin eri sointuasteita. Astemerkitä kuvaa soinnun pohjasävelen sijaintia sävellajin asteikolla. Esimerkiksi C-duuriasteikossa A-mollikolmisointu sijaitsee VI:lla asteella. Astemerkit ilmaisevat myös soinnun tonaalisen tehon: I aste on toonikateho, IV subdominanttiteho ja V dominanttiteho. (Linnala 1968, 215.) Näistä asteista muodostuu erilaisia kuljetuksia ja muotoja, sekä lopukkeita joita kutsutaan kadensseiksi.

3.1.4 Diatoninen asteikko

Diatoninen asteikko on seitsensävelinen asteikko, joka muodostuu koko- ja puolisävelaskelista. Grefvebergin (2013, 7) mukaan diatoninen sävelaskel on mikä tahansa kokotai puolisävelaskel, jonka sävelet kirjoitetaan vierekkäisille paikoille viivastolle. C-d ja c#-d# ovat diatonisia kokosävelaskeleita, e-f ja f#-g ovat diatonisia puolisävelaskeleita. Duuri- ja molliasteikot muodostuvat näistä diatonisista koko- ja puolisävelaskelista.

3.2 Rytmiikka

Rytmin käsittely on afroamerikkalaisen musiikin avaintekijä. Rytmiikka pitää sisällään varsinaiset rytmiset kuviot, jotka voidaan nuotintaa perinteisellä nuotinkirjoituksella, sekä sävelten tulkinnan, fraseerauksen. Fraseerauksella tarkoitetaan sävelten aksentointia ja hienorytmistä säätelyä, joilla luodaan halutun lainen rytmisen jännite. (Tabell 2008, verkkodokumentti.)

3.2.1 Tahtilajit

Tahtilajit voivat olla joko tasajakoisia, kolmijakoisia tai näiden yhdistelmiä. Sävellyksen alussa on yleensä tahtiosoitus, jonka ylempi numero ilmoittaa tahtiosien lukumäärän ja

alempi aika-arvon. (Mute 1998, verkkodokumentti.) Oppimateriaalissa käyttämäni tahtilajit ovat 4/4 ja 6/8.

3.2.2 Kolmimuunteisuus

Kolmimuunteisuudella tarkoitetaan notaatiotapaa, jossa isku jakaantuu niin, että ensimmäinen puolisko on jälkimmäistä pidempi ja painokkaampi (Joutsenvirta, A. & Perkiömäki, J. 2008, verkkodokumentti). Kolmimuunteinen fraaseeraus mielletään vahvasti osaksi jazzmusiikkia, vaikkakin sitä on kuultavissa muun muassa bluesissa, rhythm & bluesissa sekä shuffle rockissa. Kolmimuunteisessa fraaserauksessa ajatellaan kahdeksasosatriolia neljäsosan alla, mikä tekee rytmiä svengaavammaksi.

3.2.3 Synkooppi

Painottomalta puoliskolta alkavaa, iskurajan ylittävää painollista säveltä kutsutaan *synkoopiksi*. Jazz-rytmiikassa synkooppi esiintyy tavallisesti rytmisenä ennakkona, jossa painollinen sävel tai sointu aikaistuu alkavaksi edellisen iskun puolelta. Synkopointia pidetään afroamerikkalaisen rytmikan keskeisimpänä ominaisuutena. (Säily 2007, 11)

3.2.4 Polymetrinen sekvenssi

Polymetriikalla tarkoitetaan kahden (tai useamman) yhtä aikaisen tahtilajin esiintymistä samassa osuudessa. Näillä tahtilajeilla on yhteinen isku tai alijako, mutta ne ovat ajalliselta kestoaltaan erimittaisia. (Laukkanen 2007, verkkodokumentti.) Yleisimpiä polymeetrejä 4/4 –tahtilajissa ovat 3/4, 6/8, 5/8 ja 7/8. Näitä polymeetrisiä kuvioita kutsutaan polymeetrisiksi sekvensseiksi.

4 Laulu instrumenttina

Laulu poikkeaa instrumenttina muista soittimista ollessaan elävä, ihmisessä itsessään. Näin ollen siitä tekee myös haastavan se, että suurin osa laulamisen tekniikasta perustuu

kuulonvaraisuuteen ja tunteeseen. Ritva Eerola toteaa osuvasti ääni-instrumentin toimintabalanssista: ”Ääni-instrumentti on jaloin, monipuolisin, vivahderikkain ja vaikein soitin saada toiminnallisesti tasapainoon” (Eerola 2017, verkkodokumentti). Laulun instrumenttiopetus pitää tekniikan lisäksi sisällään tulkinnan ja musiikin opetusta, sekä jonkin verran mahdollisesti säveltapailua. Seuraavissa kappaleissa avaan laulun instrumenttiopetuksen sisältöä lyhyesti.

4.1 Laulun opetussuunnitelma

Tarkastelin Metropolian uusinta musiikkipedagogin suuntautumisvaihtoehdon opetussuunnitelmaa lukukaudelle 2016-2017. Osaamistavoitteet kaikissa instrumenttiopinnoissa pyrkivät siihen että ”opiskelija on harjaantunut erilaisten musiikin tyyllisuuntien tulkintaan, improvisointiin sekä teoreettisen tiedon soveltamiseen käytännössä hyödyntäen erilaisia työmenetelmiä oman ilmaisunsa kehittämisessä” (OPS Metropolia 2013, verkkodokumentti). Opetussuunnitelman sisällössä todetaan, että opiskelijan tulee hallita vaadittava laulutekniikka, rytminkäsittely, fraseeraus ja sävelpuhtaus. Opiskelijan tulee myös hallita käytännön työtehtävien edellyttämät nuotinluku- ja omaksumistaidot. Myös Espoon musiikkiopiston pop/jazzlinja Ebelin vuoden 2014 opetussuunnitelmassa lauluopintojen sisältötavoitteina mainitaan muuan muassa ”rytmiikkaa ja fraseerausta eri tyyllilajien puitteissa, improvisointia melodian muunteluna ja sanattomasti, korvakuulolta ja sointupohjaisesti, sekä musiikin teoriaa käytännön kautta” (Opetussuunnitelma pop/jazzlinja Ebeli, 2014).

4.2 Laulutunnit

Laulutunnin rakenteesta en löytänyt paljoa aiempaa tietoa. Oman kokemukseni perusteella voin kuitenkin pääpiirteissään selostaa yleisesti laulutunnin kulkua. Oma kokemukseni toimii sekä omat laulutuntini, että seuraamani laulutunnit kollegoiden pitäminä. Laulutunti rakentuu yleensä kolmen seuraavaksi mainitun teeman ympärille: tekniikka, tulkinta ja kappaleen harjoittelu. Ammattikorkeakoulutasolla riippuu pitkälti oppilaan omista intresseistä, mitä laulutunnilla loppujen lopuksi tehdään.

4.2.1 Ääniharjoitteet

Yksi iso osa laulutunteja varhaiskasvatuksen laulunopinnoista ammattikorkeakouluopintoihin asti on ääniharjoitteet. Puhun tässä kohtaa ääniharjoitteista yleisesti tarkoittaen harjoitteita, joiden tarkoituksena on mikä tahansa laulamisen helpottamiseen liittyvä asia. Ääniharjoitteen tarkoituksena voi olla lämmittää ääntä, opettaa jotakin teknistä asiaa, kehittää oppilaan ilmaisullisia taitoja, opettaa musiikin tyyllistä ilmaisua tai vain rentouttaa oppilaan mieltä ja kehoa.

Laulunopetukseen kuuluu itse laulujen lisäksi myös lämmittely, venyttely, hengitysharjoituksia ja ääniharjoituksia sekä laullisia seikkoja, kuten artikulaatio ja resonanssi. Nämä ovat tärkeä osa oppilaan äänen ja ilmaisun kehittämistä. Opettajan tehtävä on perehtyä ääniharjoitukseen ja poimia sieltä oppilaiden tieto- ja taitotasolle sopivimmat sekä selvittää, miksi ääniharjoituksia tulee tehdä ja miten. Ääniharjoitukset ovat äänen tuottoon, ilmaisuun ja huoltoon tähtääviä harjoitteita, jolla harjoitetaan tietynlaista äänellistä ja musiikillista ilmaisua. (Kartiovaara 2015, 23.)

4.2.2 Kappaleen läpikäyminen

Yleensä yksi iso osa laulutunnin kulkua on jonkin kappaleen harjoittaminen. Tarkoituksena on harjoitella kappaletta niin, että tunnin alussa käytyjä asioita voitaisiin tuoda käytäntöön kappaleessa. Toisin sanoen, jos tunnin alussa on tehty ääniharjoitteita, joiden tarkoituksena on ollut esimerkiksi rentouttaa leukaa, olisi leuan rentous hyvä saada osaksi kappaleen harjoittamista. Nina Lehtimäki (2009, 11) toteaa osuvasti pedagogisessa opinnäytetyössään laulutunnilla harjoiteltavasta kappaleesta: ”Jos melodia on tavallista vaikeampi, laulajan kannattaa miettiä, millaisista intervaleista se muodostuu ja onko kyseessä esimerkiksi jokin tietty sointuarpeggio. Jos hän on pitänyt säännöllisesti yllä yleisiä taitojaan laulaessaan erilaisia sointuja ja intervaleja, hän pystyy helpommin hahmottamaan ja tuottamaan myös vaikeita melodioita.” Tästä päästäänkin nimenomaan siihen tärkeään osuuteen, että jos säveltapailu olisi osana ääniharjoitteita, myös haastavammat melodiat ja rytmit kappaleen opettelussa helpottuisivat. Olen poiminut oppimateriaaliini myös muutamasta tutusta kappaleesta laulettua fraasin, jotka toimivat samalla säveltapailuharjoitteina. Näin on mahdollista yhdistää tunnilla laulettavaa kappaletta osaksi ääniharjoitusta, ja näin ollen myös ääniharjoitus on käytännön läheisempi. Olenkin tarkoituksenmukaisesti valinnut nämä kappaleet juuri popmusiikin puolelta, sillä jazzkappaleet luonnollisesti sisältävät paljon eri asteikoiden käyttöä ja laajempaa harmoniaa.

4.3 Fysiologiaa

Laulu instrumenttina pitää sisällään valtavasti teknistä informaatiota, ja sen vuoksi pelkän tunteen varassa laulaminen nimenomaan laulutunneilla saattaa osoittautua haasteelliseksi. Laulamisen fysiologialla tarkoitetaan äänen anatomiaan liittyvää termistöä. Tärkeimpiin äänentuottoon liittyviin osiin voidaan nimetä sekä hengityselimistö ja sen lihakset -että kurkunpää, jossa sijaitsevat muun muassa äänihuulet. Kuten muidenkin instrumenttien taitajien, pitää myös laulajan tietää oman instrumenttinsa toimintatapoja ja teknisiä perusteita, ja koska laulajan soitin on laulaja itse, tarvitaan tietoa miten lauluelimistöä huolletaan. Oppimateriaalini ääniharjoitteisiin olen koonnut tärkeimpiä laulamisen perustekniikkaa kehittäviä elementtejä, ja seuraavissa kappaleissa avaan näitä fysiologisia termejä selkokielelle.

4.3.1 Kurkunpää

Kurkunpää on rustojen, jänteiden ja lihasten muodostama rakenne henkitorven yläpäässä. Se kiinnittyy henkitorveen rengasruston välityksellä (Titze, 2000). Kurkunpään etupuolella on kilpirusto, jonka johdosta varsinkin miehillä usein näkyy ulkoneva niin kutsuttu "aataminomena". Kurkunpäässä sijaitsee äänihuulet. Kurkunpään tärkeimmät tehtävät ovat avautuminen hengitysteiden osana hengitettäessä sisään ja sulkeutua uloshengityksen aikana tai esimerkiksi ihmisen ponnistaessa, suojata alempia hengitysteitä vierailta esineiltä sulkemalla ääniraon kurkunkannen avulla, sekä tuottaa äänihuulivärähtelyä. (Koistinen 2004, 47.)

4.3.2 Twang

Twang aiheuttaa terminä yhä erimielisyyksiä eri koulukuntien keskuudessa tuottotapansa vuoksi. Catherine Sadolinin (2009, verkkodokumentti) mukaan twang muodostetaan kaventamalla kurkunpään eteistä ja viemällä kannurustoja lähemmäs kurkunkantta. Twang tekee äänestä kiinteämmän ja terävämmän, ja sillä saa lisättyä paljon voimaa lauluääneen. Estill Voice Training –metodi selostaa ”*twang-kvaliteetin*” syntyvän kallistamalla kurkunkantta taaksepäin. Tällöin kurkunkansi lähentyy kannurustoja, mikä aiheuttaa tilan supistuksen. Sointi muistuttaa lasten ivailua (njä, njä, njää), kissan naukumista tai ankan ääntelyä. Twang-soinnissa huudetaan nenän takaa terävästi ja kasvatetaan

kirkkautta turvallisesti äänen kuormittumatta. Twang voi olla *nasal* (nenäportti auki) tai *oral* (nenäportti kiinni).” (Valtasaari 2012, 34.)

4.3.3 Äänihuulisulku

Äänihuulet ovat pieni ja joustava poimupari, jotka ovat kiinni kurkunpään yläpäässä. Kun tuotamme ääntä, äänihuulet lähestyvät toisiaan ja alkavat värähdellä toisiaan vasten. Äänihuulisululla tarkoitetaan äänihuulten sulkeutumistapaa. Laulaessa on tärkeää pysyä tuottamaan kiinteää ääntä, jolloin äänihuulten kunnollinen sulkeutuminen on välttämätöntä. Jos äänihuulisulku on puutteellinen, ääni on huokoinen tai vuotavan kuuloinen. Katja Johnssonin (1996) mukaan vuotoisassa äänessä ilmaa virtaa äänihuulten läpi liian paljon liian nopeasti, mikä viittaa äänihuulten epätäydelliseen sulkun.

4.3.4 Rekisterit

Rekisteri on toisiaan seuraavien äänten sarja tai alue, joka on tuotettu lähes identtisellä äänen laadulla, ja jolla ei varsinaisesti saa olla yhteisiä perustaajuuksia rinnakkaisen rekisterin kanssa (Eerola 2009, verkkodokumentti). Fysiologisesti ja täysin varmasti voimme erottaa kaksi rekisteriä: rintarekisteri ja ohennerekisteri. Näiden lisäksi usein puhutaan kuitenkin myös narinarekisteristä, falsetista sekä huilurekisteristä. Breikiksi, eli rekisterinvaihdoskohdaksi kutsutaan aluetta, jossa rintarekisteri vaihtuu kevyempään ohennerekisteriin. ”Raskaan ja kevyen rekisterin vaihdos liittyy muutoksiin äänihuulien värähtelyä säätelevien lihasten aktiivisuudessa. Mitä raskaampi rekisteri, sitä suurempi on vocaliksen suhteellinen aktiviteetti. Rekisterin muuttuessa raskaasta rekisteristä kevyeen vocaliksen aktiviteetti vähenee, ja vastaavasti siirryttäessä raskaaseen rekisteriin sen aktiviteetti kasvaa” (Numminen 2005, 122). Numminen tarkoittaa tässä tapauksessa raskaalla rekisterillä rintarekisteriä, ja kevyellä ohennerekisteriä. Kun äänihuulivärähtely muuttuu rintarekisteristä ohennerekisteriin siirryttäessä, tapahtuu rekisterinvaihdos, jota kutsutaan myös nimellä breikki.

4.3.5 Hengitys

Oikeanlainen hengitys laulaessa on toimivan laulutekniikan kannalta välttämätöntä. Laulamisen yhteydessä puhutaan usein syvähengityksestä, joka onkin optimaalisin tapa hengittää laulaessa. Tärkeimmät sisäänhengityslihakset ovat muun muassa pallea ja ulommat kylkivälilihakset. Sisäänhengityksessä keuhkot laajenevat ja pallea laskeutuu, minkä seurauksena sisäelimet, kudokset ja lihakset liikkuvat ulospäin. Tämä aiheuttaa levenemisen tunnetta vatsassa, selässä ja kyljissä, mutta hengitys näkyy ja tuntuu toki myös rintakehässä. Marja Krappe toteaa osuvasti, kuinka ”pallealihas liikkuu aina kun hengität ja sen liike on tahdosta riippumatonta. Sen keskikohta painuu alaspäin sisäänhengitettäessä ja nousee ylös uloshengitettäessä. Kaikki hengitys on siis palleahengitystä”. (Krappe 2013, verkkodokumentti.) Jos haluaa kyetä laulamaan pitkiä fraaseja ilman, että happi loppuu kesken, tulee laulajan osata hengittää oikein edellä mainitulla tavalla.

4.3.6 Tuki

Tuki on ulostulevan ilmanpaineen säätelyä kylkiväli-, selkä- ja vatsalihasten avulla. Koistisen mukaan keuhkoista lähtevä ilmanpaine saa äänihuulet värähtelemään, ja värähtelevän ilmamassan kuljettua esteettömästi ääniväylän läpi syntyy soiva ääni, joka aistitaan korvassa. Laulaessa meidän on voitava säätää ulos virtaavan ilman painetta tai muutoin tuloksena on esimerkiksi lyhyt, epätasapainoinen fraasi. Uloshengityskontrollin, eli tuen tavoitteena on pitää subglottaalinen (äänihuulten alapuolinen) ilmanpaine vakiona koko äännön ajan. (Laukkanen & Leino 1999, 30.)

4.3.7 Artikulointi

Artikuloinnilla tarkoitetaan ääntämistä. Artikulaatioelimistö vastaa siitä, että vokaalit ja konsonantit kuulostavat sellaiselta kuin ne ihmiskorvaan puheessa ja laulussa kuulostavat. (Ikävalko, verkkodokumentti.) Artikulaatioelimiä ovat kieli, huulet ja kitapurje. Leukaa ei lasketa artikulaatioelimeksi, mutta se vaikuttaa artikulaatioon. Kieli, huulet ja leuka vaikuttavat siis asennollaan ääntöväylän muotoon, sen akustisiin ominaisuuksiin ja näin

ollen siihen, mikä vokaali äännössä syntyy. (Ikävalko, verkkodokumentti.) Laulutekniiksessä mielessä artikuloinnilla on suuri merkitys siihen, miten esimerkiksi tietyt sävelet tietyiltä sävelkorkeuksilta onnistuu.

5 Oppimateriaali

Erilaisia säveltapailuharjoituksia on kirjoitettu lukuisiin eri oppimateriaaleihin, mutta pelkästään laulajille suunnattua materiaalia suomen kielellä on melko vähän. Muun muassa Laura Salovaara (2014) on YAMK –työssään esitellyt omia ääniharjoitteitaan, jotka on suunnattu kuorolaulajille. Salovaara suosii harjoitteissaan ylhäältä alaspäin liikkuvia melodialinjoja, jotka perustuvat kromatiikkaan sekä diatoniikkaan. Hän käyttää harjoitteissaan myös Jani Sivénin (2013) kehittämää modulointikaavaa, jossa mennään muutama sävellaji alaspäin puoli- tai kokosävelaskelein ja sitten aina hypätään esimerkiksi terssi tai kvartti ylöspäin, ja aloitetaan laskeva modulointi uudestaan. Omat harjoitteeni toteuttavat sekä nousevia että laskevia melodialinjoja, mutta diatonisen ja kromaattisen etenemisen sijasta olen käyttänyt paljon erilaisiin harmonioihin pohjautuvia fraaseja. Salovaara (2014, 32) on jaotellut omat harjoitteensa seuraavan taulukon mukaisesti (Taulukko 1).

Taulukko 1. Harjoitteiden jaottelu

Salovaara 2014
1. Avaavat ja lämmittävät harjoitukset
2. Aktivoivat harjoitukset
3. Yksiääniset harjoitukset
a. Suppeat harjoitukset
b. Laajemmat harjoitukset
c. Tekstiharjoitukset
d. Kuviolaulua
e. Modaaliset ja vapaatonaaliset harjoitukset
f. Ääniharjoituksen evoluutio
4. Laulut, kaanonit ja 2-4-ääniset harjoitukset
5. Kuunteluharjoitukset
6. Rentouttavat harjoitukset

Omissa harjoitteissani pyrin lauluteknisten asioiden lisäksi yhdistämään säveltapailua ja rytmikkaa, joten päädyin tekemään harjoitteisiini yksinkertaisemman kolmiosaisen jaottelun (Liite 1).

”Laulunopiskelu on haasteellista, eikä se ole suoraan verrattavissa jonkin soittimen soittamisen opiskeluun, sillä laulajilla ei ole konkreettista soitinta.” (Auvinen 2009.) Juuri tästä näkökulmasta halusin tehdä oppimateriaalia nimenomaan laulajille. Useat säveltapailuharjoitteet ovat alkuun liian haastavia lauluinstrumentille, koska laulaja ei voi fyysisesti painaa kosketinta tai kieltä. Laulaja on vain tunto- ja kuuloaistinsa varassa. Juuri tästä syystä laulajat ovat usein hyvin intuitiivisia asioiden kuulemisen suhteen ja nimenomaan ammattikorkeakoulutasolla pystyvät hyvinkin suoriutumaan haastavammankin harmonian laulamisesta. Haluan kuitenkin työssäni myös korostaa, kuinka mielestäni myös laulajien olisi tärkeää ymmärtää laulamiensa asioiden taustoja ja teoriaa. Tämä sen vuoksi, että alituisen laulajat joutuvat käytännön työelämässä tilanteisiin, joissa heidän pitää kyetä improvisoimaan sekä solfaamaan haasteellisiakin melodioita. Kappaleiden hallintaan ottaminen sujuu myös aiempaa nopeammin, kun melodioiden ja harmonioiden takana oleva logiikka on selvä. Harjoitteet käsittävät kolmi-, neli- ja viisisointuja. Tarkoitukseni ei ole ollut käydä kaikkia eri variaatioita eri soinnuista läpi, vaan olen tehnyt muutaman esimerkin, joiden pohjalta opettajan on helppo tehdä jatkoharjoitteita oppilasta varten niin halutessaan. Harjoitukset on koostettu yleisesti laulutunneilla käytettävistä harjoitteista, joihin on lisätty säveltapailua kehittävä elementti.

Opinnäytetyöhöni tekemäni harjoitteet pitävät sisällään useita eri opetusnäkökulmia. Harjoitteita voi käyttää eri asioiden opettamiseen ja juuri siitä näkökulmasta pyrin harjoituksia tekemään. Harjoitukset voidaan jakaa kolmeen osaan opetettavan asian näkökulmasta. Niiden avulla voidaan opettaa joko tekniikkaa, rytmikkaa tai säveltapailua. Osa harjoituksista on pilkottu pienempiin osiin niiden opettamisen ja oppimisen helpottamiseksi, kuten huomataan esimerkiksi kuviossa 13 sivulla 20. Jos oppilaalle tuottaa hankaluuksia yhdistää maj7 –soinnun laulaminen kolmimuunteiseen rytmikkaan, voidaan ensin harjoitella nelisointua tasajakoisella rytmikalla, jonka jälkeen voidaan harjoittaa pelkkää kolmimuunteista rytmikkaa.

Näiden perusharjoitusten lisäksi olen halunnut ottaa eläviä esimerkkejä kappaleista, joissa on laulettu auki sointuharmoniaa. Tämä sen vuoksi, että kaikkien harjoitteiden tarkoituksena on olla mahdollisimman käytännönläheisiä ja laulutunnilla mahdollisia ottaa käytäntöön välittömästi. Kuten laulutunnin kulusta mainittiin, se pitää sisällään usein lämmittelyharjoituksia, teknisiä harjoituksia sekä kappaleen harjoittelemista. Näiden elävien

musiikinäytteiden avulla haluan tuoda ilmi, kuinka paljon laulutunnilla laulettavissa kappaleissa on erilaisia harmonisia ilmiöitä, joita oppilas ei kuitenkaan usein tiedosta. Tiedostaminen olisi tärkeä askel nimenomaan laulajien korvan kehittämisessä, sillä intuitiivisesti laulajat pystyvät suoriutumaan haasteellisistakin tehtävistä, mutta teoria niiden takana saattaa olla hataralla pohjalla. Pyrin antamaan esimerkkejä siitä, kuinka laulutunnilla laulettavasta kappaleesta saisi tehtyä ääniharjoituksen, joka kehittää tekniikkaa, rytmikkaa ja säveltapailua, mutta samalla jo valmistaa oppilasta tunnilla laulettavaan kappaleeseen. Näin koko laulutunti sisältäisi tietynlaisen punaisen langan ja samalla tekisi teoreettisen asian opettelemisesta vieläkin mielekkäämpää. Olemassa olevien kappaleiden esimerkkien kautta harjoittelu lisää myös mielekkyyttä ääniharjoitusten tekemiseen ja näin harjoittelemisella on myös selkeämpi tavoite.

6 Harjoitukset

Luvuissa 6.1-6.20 esittelen suunnittelemani harjoitukset. Ne etenevät kolmisointuharmoniasta nelisointuharmoniaan, joka voidaan kokea haasteellisempänä, ja myös rytmiset elementit muuttuvat harjoitusten edetessä haasteellisemmiksi. Harjoitukset etenevät perinteisemmistä ääniharjoituksista kohti II-V-I –sointukiertoja ja lisäelementtinä niihin tulee myös teksti. Viimeiset harjoitukset ovatkin fraaseja olemassa olevista kappaleista, joissa yhdistyy teknisiä, rytmisiä, sekä harmonisia elementtejä. Näitä valmiita fraaseja olen taas laittanut pienempiin osiin harjoittelun helpottamiseksi, jotta esimerkiksi kappaleessa oleva haasteellinen rytmi voidaan harjoitella ensin ilman kokonaisuutta. Nämä harjoitteet löytyvät valmiiden kokonaisten fraasien alapuolelta. Kaikki muut harjoitukset, paitsi kuvio 10 ovat tahtilajiltaan 4/4. Kuvio 10:n harjoitus on tahtilajiltaan 6/8. Oppimateriaalissani olevat harjoitteet on pääosin nimetty yksinkertaisesti opetettavan soinnun mukaan. Huomioitavaa on, että vähennytyistä pienseptimisoinnusta käytän nimitystä ”puolidimi”, mutta sointumerkkinä kirjoitan sen molliseptiminä, jossa on alennettu viides sävel (mollit7b5). Oppimateriaalini loppuun olen tehnyt taulukon, josta oppimateriaalissa läpikäytävät asiat voi tarkastaa. Harjoittelun helpottamiseksi olen myös koonnut pelkät harjoitukset omaksi oppimateriaaliksi erillisenä liitteenä.

6.1 Diatoninen kolmisointu -harjoitus

Kuvio 1.

Yllä olevassa kuvio 1:ssä haetaan vahvaa rintaäänisointia, ja liukujen avulla pyritään välttämään mahdollista rekisterien liian kuuluvaa vaihtumista. Liuku myös harjoittaa tukea. Tässä harjoitellaan perus duuri- ja mollikolmisointuja. Tässä harjoituksessa huomioitavaa on se, että harjoitus ei etene perinteisellä kromaattisella tai kokoaskel –liikkeellä, vaan soinnut perustuvat duurisävellajin diatonisille asteille. Tässä harjoituksessa harjoitellaan siis diatoniikkaa.

6.2 Ylinouseva kolmisointu -harjoitus

Kuvio 2.

Yllä oleva kuvio 2:n harjoitus tehdään ng-tavulla. Se toimii perinteisenä lämmittelyharjoituksena. Teknisenä harjoituksena ng toimii muun muassa äänihuulisulun tuntemisessa sekä twangin hahmottamisessa. Opettajan tulee kuitenkin tarkkailla oppilaan tekemää tavua, jotta kieli ei valu taakse kurkkuun, vaan pysyy suhteellisen edessä ja keskeltä ylhäällä. Säveltapailuharjoituksena tässä harjoitellaan duurikolmisointua, jossa on ylennetty kvintti. Harjoiteltavat intervallit ovat suuri terssi ja ylinouseva kvintti, ja harjoitus etenee kromaattisesti ylöspäin.

6.3 Vähennetty kolmisointu -harjoitus

Kuvio 3.

Kuvio 3 on sama kuin aikaisempi harjoitus, mutta vähennetylle soinnulle. Harjoiteltavat intervallit ovat pieni tertiini ja vähennetty kvintti. Harjoitus etenee kromaattisesti ylöspäin.

6.4 Dominanttiseptimisointu -harjoitus

Kuvio 4.

Kuvio 4:n harjoituksessa harjoitellaan tuen tuntemista. B-kirjaimen tulisi tuntua alaselässä ja lantionpohjassa asti, ja isoista intervallihypyistä huolimatta ilmanpaineen tulisi pysyä tasaisena. Harjoiteltava sointu on dominanttiseptimi –sointu, ja intervallit suuri tertiini, puhdas kvintti sekä pieni septimi. Harjoitus etenee kokosävelaskelilla ylöspäin.

6.5 Molliseptimisointu -harjoitus

Kuvio 5.

Kuviossa 5 molliseptimisointu –harjoitus on kyseisen nelisoinnun lisäksi artikulointiharjoitus. Tavuilla la ja le pyritään eriyttämään kielen ja leuan toimintaa, eli tässä tapauksessa rentouttamaan leukaa ja tekemään tavut kielen avulla. Harjoitus etenee sekä alhaalta ylös -että ylhäältä alas aina kokosävelaskeleen.

6.6 Mollimaj7 -harjoitus

Kuvio 6.

Kuvio 6:n harjoituksessa harjoitellaan mollimaj7 –sointua liukuen aina pohjasävelen kautta eri intervaleihin. Harjoitus etenee aina puolisävelaskeleen ylempää. Kokonaisuudessaan fraasi kestää kaksi tahtia, joten se on erinomainen hengitysharjoitus. Liuku harjoittaa myös tukea, sekä auttaa eri rekisterien välillä tapahtuvia siirtymisiä. Myös etuvoikaali i auttaa rekisterinvaihdoksen alueella. Harjoitus etenee kromaattisesti ylöspäin.

6.7 Puolidimi -harjoitus

Kuvio 7.

Kuvio 7 harjoittaa molli7b5 –sointua septimikäännöksenä ylhäältä alas. Neljäsosat lausutaan bu, gu ja du –tavuilla staccatoina. Harjoituksen teknisenä tavoitteena on rentouttaa kurkunpäätä. Jos oppilaalla on taipumusta esimerkiksi nostaa kurkunpäätä turhan korkealle, b, d ja g –kirjaimet laskevat sitä ja näin ollen rentouttavat sitä. Harjoitusta voi käyttää myös artikuloinnin harjoittamiseen niin, että keskitytään erityisen tarkkaan lausumaan konsonantit selkeästi. Konsonanttien tarkka artikulointi aktivoittaa myös tukea. Harjoitus etenee aina kokosävelaskeleen alemmaksi.

6.8 Diatoninen nelisointu -harjoitus

Fmaj7 Gm7 Am7 Bbmaj7
 Du - du - du - du du - du - du - du Du - du - du - du du - du - du - du
 C7 Dm7 Em7(b5) Du
 Du - du - du - du du - du - du - du Du - du - du - du Du

Kuvio 8.

Kuvion 8 harjoituksessa kootaan yhteen aiempia harjoiteltuja nelisointuja. Muistin virkistämiseksi käymme läpi siis maj7-, molliseptimi-, duuriseptimi- ja puolidimi –soinnut. Harjoitus tehdään du-tavulla ja se etenee diatonisesti sävellajin, tässä esimerkissä F-duurin, mukaan. Rytmikassa harjoitellaan synkopointia. Joka toisella tahdilla lausutaan tasaisia neljäsosia, ja joka toisella taas synkopoidaan niitä.

6.9 II-V-I –harjoitus duurissa

Gm7 C7 Fmaj7 Fm7 Bb7 Ebmaj7
 prr...
 F: II V I Eb: II V I

Kuvio 9.

Kuvio 9:n -harjoitus tehdään huulitäryllä. Se toimii lämmittelyharjoituksena. Tämän lisäksi huulitäry vaatii toimiakseen optimaalisen ilmanpaineen eli oikeanlaisen tuen, sekä rennon leuan. Harmoniassa on sointuasteet II-V-I, ja opittavina sointuina molliseptimi-, dominanttiseptimi, sekä maj7 –soinnut.

6.10 II-V-I –harjoitus mollissa

Em^{7(b5)} A⁷ Dm Dm^{7(b5)} G⁷ Cm

pr...
Dm: II V I Cm: II V I

Kuvio 10.

Kuvion 10 harjoitus tehdään niin ikään huulitäryllä ja harmoniassa on asteet II-V-I, mutta mollissa. Opittavina sointuina on puolidimi-, sekä dominanttiseptimi –sointu. Tahtilaji on 6/8.

6.11 Duurimaj7 -harjoitus

swing feel

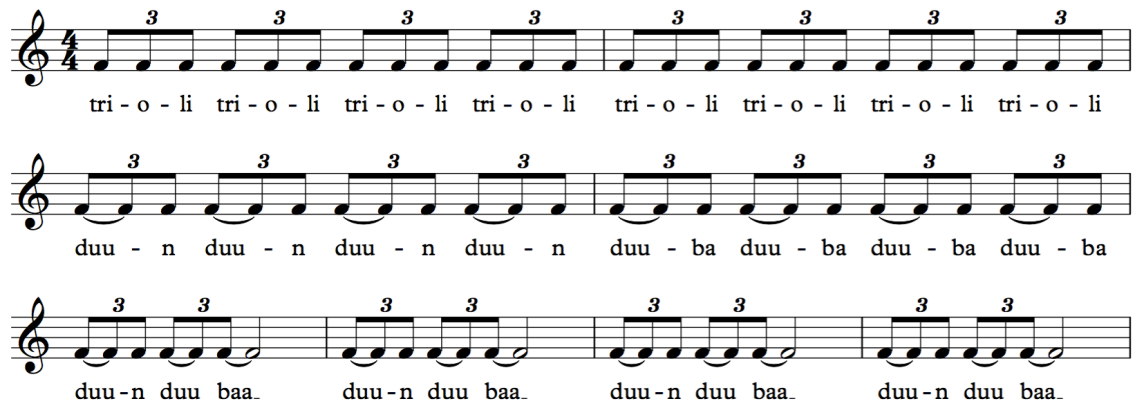
A^{maj7} B^bmaj⁷ B^{maj7} C^{maj7}

du - n - du baa_ du - n - du baa... du - n - du baa_ du - n - du baa..._

Kuvio 11.

Yllä olevassa kuvion 11 harjoituksessa harjoitellaan duurimaj7 –sointua ensin alhaalta ylös, sitten takaisin ylhäältä alas. Perinteinen alhaalta ylöspäin asteittain liikkuva kuljetus on muutettu, jotta oppilas kuulisi duurimaj7 –soinnun harmonian molemmin päin. Nuotin yläpuolella oleva merkintä ”swing feel” viittaa fraaseraukseen, joka on tässä tapauksessa kolmimuunteinen. Tavuina harjoituksessa on ”du-n-du-baa”, joka on hyvin yleinen tavu-pari kolmimuunteisessa musiikissa.

6.12 Duurimaj7 -harjoitus, rytmiiikka

tri - o - li tri - o - li tri - o - li tri - o - li tri - o - li tri - o - li tri - o - li tri - o - li

duu - n duu - n duu - n duu - n duu - ba duu - ba duu - ba duu - ba

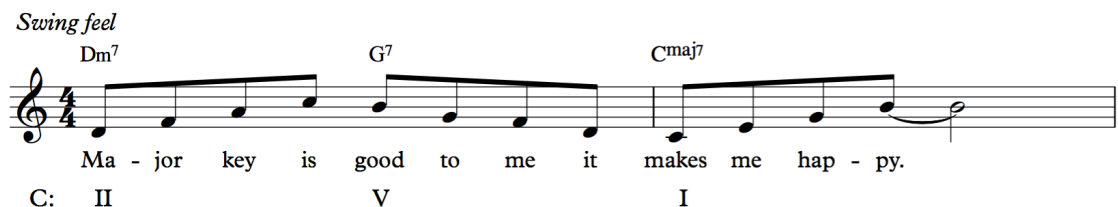
duu - n duu baa. duu - n duu baa. duu - n duu baa. duu - n duu baa.

Kuvio 12.

Jos kuvion 11 harjoitus tuntuu rytmiiikan osalta haasteelliselta, voi sen pilkkoo osiin edellä esitetyllä tavalla. Kuviossa 12 opetellaan kolmimuunteisuutta harjoittelemalla ensin trioli-rytmi, jonka kautta päästään kiinni kolmimuunteiseen fraaseraukseen. Teksti muutetaan myös "duu-n" ja "duu-ba" –tavuihin, jonka jälkeen viimeisellä rivillä harjoitellaankin jo kuvion 11 rytmi tavuineen.

6.13 Major key

Swing feel

Ma - jor key is good to me it makes me hap - py.

C: II V I

Kuvio 13.

Tämä oma sävellykseni "Major key" sisältää molliseptimi, dominanttiseptimi, sekä duurimaj7 –soinnut. Sävellykseen on lisätty teksti helpottamaan harjoituksen muistamista, sekä tekemään siitä entistä käytännönläheisemmän. Sen lisäksi että tekstiin on tehty selkeitä riimejä, myös tekstin vokaaleilla on merkitystä. Tekstin vokaalit lausuttuina järjestyksessä ovat: *Ei, Ö, I, I, U, U, I, I, Ei, I, Ä, I*. Tekstin vokaaleista kaikki muut paitsi U

ovat etuvokaaleja, joten tässä harjoituksessa on hyvä keskittyä U-vokaalin sointipaikkaan. Pyritään pitämään se mahdollisimman edessä muiden etuvokaalien tavoin, eikä anneta sen ”valahtaa” suun takaosaan kuten suomen kielessä perinteisesti on tapana. Kun vokaalien sointipaikat ovat hallinnassa, keskitytään harjoituksessa erityisen hyvään konsonanttien artikulointiin.

6.14 Don't Stop Me Now

The musical score is written in 4/4 time with a key signature of two sharps (D major). It consists of four staves of music with lyrics underneath. The lyrics are: "To- night I'm gon - na have my - self a real good time, I feel a - live To night I'm gon - na have my - self a real good time, I feel a - live ...". The guitar chords indicated above the notes are: D, F#m, Bm, Em, A, C, Em, Am, Dm, and G.

Kuvio 14.

Yllä oleva kuvion 14 fraasi on Queenin kappaleesta ”Don't stop me now”. Tutuksi tulevat duurikolmisointu ja mollikolmisointu. Harjoituksessa edetään aina kuuden tahdin mittainen (viisi tahtia + kohotahti) melodiafraasi, jonka jälkeen seuraavat fraasit lähdetään uudessa soinnussa kokoaskeleen alemmalla. Harjoituksessa opettajan on tarkoitus soittaa vain lähtevän fraasin ensimmäinen sointu. Harjoituksessa tulee tutuksi myös soinnun yhdeksäs sävel fraasin lähtöäänenä. Sekä kolmannen ja neljännen tahdin vaihtuessa, että viidennen tahdin nousujohteisessa melodiassa rytmikassa on kuultavissa synkooppeja.

6.15 Don't Stop Me Now, harmoniaharjoitus 1

D F#m C Em Bb Dm Ab Cm

prrr-rr-rr-rr- rr...

Kuvio 15.

Oppimisen nopeuttamiseksi on asioita syytä pistää osiin. Sen vuoksi ennen kuin opetamme kokonaista fraasia sanojen kera Queenin kappaleesta, otamme kuvio 14:n toisen tahdin fraasin ja teemme siitä lämmittelyharjoituksen (kuvio 15). Esimerkkinä ääniharjoituksesta yllä oleva harjoitus toimisi, jos tunnilla opeteltava kappale olisi "Don't stop me now". Näin alun melodia tulisi tutuksi, ja siihen voisi samalla yhdistää teknisen harjoitteen. Yllä oleva harjoitus tehdään huulitäryllä ja se vaatii toimiakseen hyvän tuen. Harjoitus tehdään liukuen, mikä auttaa rekisterirajojen hahmottamista ja niistä yli pääsemistä. Näin yksi kappaleen teknisistä haasteista on otettu harjoitteluun heti tunnin alusta lähtien.

6.16 Don't Stop Me Now, harmoniaharjoitus 2

F#m Bm Em Am Dm Gm Cm Fm

prrr-rr-rr-rr- rr...

Kuvio 16.

Saman kappaleen kolmannesta tahdistä tehty harjoitus (kuvio 16), jossa pätee kaikki edellämainitut ajatukset. Tässä harjoittelemme vain kuvio 14:n kolmannen tahdin soituarpeggiota ylhäältä alas.

6.17 Don't Stop Me Now, rytmiharjoitus

Kuvio 17.

Myös synkooppirytmä on syytä avata kuvioista 14. Alkuperäisen melodiafraasin viidennessä tahdissa on synkooppirytmä, joka on avattu tähän ylläolevaan rytmiharjoitukseen. Kuviossa 17 harjoitellaan Don't stop me now –kappaleen synkooppia ilman melodiaa du-tavulla. Harjoituksessa on tarkoitus keskittyä rytmiseen tiukkuuteen ja hyvään svengiin.

6.18 Baby be mine

Kuvio 18.

Kuvion 18 melodian fraasi on Michael Jacksonin kappaleesta "Baby be mine". Harjoiteltavana sointuna on molli9 –sointu sekä ylhäältä alas -että alhaalta ylös. Harjoitus on tässä esimerkissä kolmen tahdin mittainen, joka lauletaan kromaattisesti aina puolissävelaskel ylempää. Rytmisenä ilmiönä tässä melodiafraasissa on polymetrinen sekvenssi 3 vastaan 4. Isot pyypyt melodiassa tuovat lauluteknistä haastetta rekisterien siirtymiin.

6.19 Baby be mine, harmoniaharjoitus

Em⁹ Fm⁹ F#m⁹ Gm⁹

Jaa-aa-aa-aa-aa
Jai-ou-ii-ou-ii

jaa-aa-aa-aa-aa
jai-ou-ii-ou-ii

jaa-aa-aa-aa-aa
jai-ou-ii-ou-ii

jaa-aa-aa-aa-aa
jai-ou-ii-ou-ii

Kuvio 19.

Tässä (kuvio 19) Jacksonin kappale on pilkottu osiin valitsemalla fraasin ensimmäisen tahdin melodia harjoiteltavaksi, eli molli9 –sointu ylhäältä alas. Tähän esimerkkiin harjoitus on kirjoitettu oktaavia alemmas kuin kuviossa 18 oleva melodia, jotta äänenkorkeus hahmottuisi paremmin. Rytmii on yksinkertaistettu kahdeksasosiin. Harjoitus tehdään ensin jaa -tavulla, jonka avulla voidaan harjoitella vahvaa rintarekisterisointia, sekä rekisterien sujuvaa vaihtumista erityisesti breikkialueella. Kun tämä onnistuu, lisätään tekstin vokaalit mukaan harjoitukseen (alempi rivi). Pelkillä vokaaleilla harjoittelu helpottaa rennomman ja vapaamman äänenkäytön löytämisessä, joten esimerkiksi näillä vaihtoehdoilla voi harjoitella kappaleen melodiaa ilman tekstiä.

6.20 Baby be mine, rytmiharjoitus

du du - du - du du- du...

Kuvio 20.

Kuvio 20:n harjoitus on pelkkä rytmien harjoitus. Esimerkissä on polymetrinen sekvenssi kolme vastaan neljä. Tässä harjoituksessa olisi tärkeää oppia kuulemaan koska polyrytmien kierto on mennyt ympäri, eli kolmannen tahdin ensimmäiselle iskulle voisi ottaa esimerkiksi taputuksen merkiksi. Harjoitukseen on merkitty kolmeen menevä polyrytmi fraasikaarella, jotta sen hahmottaminen nuotista olisi helpompaa.

7 Pohdinta

Työni alkuperäinen idea syntyi puhtaasti tarpeesta auttaa itseni kaltaisia laulajia eteenpäin haasteellisissa säveltapailu- ja improvisointiharjoituksissa. Itselläni on ollut haasteita teoreettisen tiedon yhdistämisessä käytäntöön, ja olen kokenut musiikinopinnoistani laulutuntien olevan erillään muista oppiaineista. Työni tavoitteena oli luoda mahdollisimman laaja-alaisia harjoituksia, joista hyötyvät sekä pidemmällä olevat laulajat -että harrastelijat. Tavoitteena oli tuoda säveltapailuelementin lisäksi harjoitteisiin myös rytmisiä ja lauluteknisiä asioita. Laulutekniikan osalta opeteltavat asiat valitsin omien ja seuraamieni laulutuntien perusteella. Oletin, että ne ovat asioita jotka suurimmalle osalle ovat olennaisia harjoituksia laulutekniikan kannalta. Varmistin asiaa myös toiselta laulunopettajalta. Tutustuin myös paljon alan kirjallisuuteen ja sitä kautta harjoituksiin, joita niissä suositaan. Halusin lisätä perinteisiin harjoituksiin vielä lisäelementin tekemällä olemassa olevista kappaleista ääniharjoituksia.

Haastattelin useita kollegoita harjoituksista, joista heille on ollut hyötyä. Keskustelimme yleisimmistä haasteista laulajien opiskelussa, ja tämän pohjalta aloin suunnitella tärkeäksi kokemiani harjoituksia. Testasin harjoituksia kollegoilla, sekä muutamalla omalla lauluoppilaallani. Testaus oli kuitenkin sen verran suppea ja harjoituksiin käytettävä aika rajallinen, että se ei vaikuttanut valintoihini. Jatkotutkimusta ajatellen olisi hyvä testata harjoitteita oppilaillani pidemmällä aikavälillä. Näin voisimme todentaa niiden todellisen hyödyn. Aiheeni rajaus aiheutti alussa paljon päänvaivaa, ja mietinkin lähestymistä muun muassa intervallien sekä asteikkojen näkökulmasta. Loppujen lopuksi koin kuitenkin sointuharmonian kautta lähestymisen parhaimmaksi ja eritoten selkeimmäksi tavaksi lähestyä musiikin teoreettisia ilmiöitä. Sointuharmonian kautta opettelu kehittää myös mielestäni nopeammin kappaleen fraasien ymmärtämistä, sekä improvisoinnin perusteita. Olimme myös kollegoiden kanssa samalla linjalla siinä, että laajempien sointuharmonioiden laulaminen ei ollut kenellekään itsestäänselvyys, ja että niiden harjoittelemisesta voisi olla hyötyä.

Työn edetessä näkökulmani muuttui koko ajan enemmän ja enemmän pedagogiseksi oivallukseksi tuntien rakentumisesta. Harjoitukset antavat laulutunnille selkeän punaisen langan, jonka avulla niin musiikilliset kuin teknisetkin haasteet tulevat esille heti tunnin alkuvaiheessa. Tällä tarkoitan esimerkiksi nimenomaan jonkin tietyn kappaleen ympärille rakennettua oppituntia: oppilas tuo haluamansa kappaleen tunnille ja kertoo mahdolliset haasteelliset kohdat kappaleessa. Tämän perusteella opettaja rakentaa tunnin alkuun

lämmittelyharjoitukset kappaleen harjoiteltavista asioista. Näin harjoittelu muuttuu päämäärätietoisemmaksi ja mielekkäämmäksi, eikä oppilas koe ääniharjoituksia irrallisina tunnin kokonaisuudesta. Myös tarpeellinen korvan kehittäminen otetaan näin ollen huomioon heti tunnin alkuharjoitteissa. Huomasin myös, kuinka useimpia harjoitteista pystyi pilkkomaan osiin niin, että niistä saa pedagogisesti järkevän kaaren. Harjoitteita tehdesäni havahduin pohtimaan useaan otteeseen opetuksen integroinnin merkitystä, ja se muodostuikin yhdeksi tärkeäksi teemaksi harjoitteiden suunnittelun kannalta. Jokaisen harjoitteen taustalla on vähintään kahden eri asian opetusta yhtäaikaaisesti, ja näin pyrin muodostamaan laulutunnilla harjoiteltavista asioista yhteneväisen kokonaisuuden kaiken musiikin opiskeluun.

Harjoitteissani esittelin sekä kolmi- että nelisointuja, ja korvan kehittämisen kannalta laulajien olisi hyvä harjoittaa niitä kaikkia. Opettaja voi pyrkiä valitsemaan tehtävät harjoitteet tunnin teeman mukaisesti, eli ne ovat riippuvaisia tunnilla läpikäytävästä kappaleesta. Jos oppilaan on tarkoituksena harjoittaa esimerkiksi nelisointuharmoniaan pohjautuvaa kappaletta tunnilla, on loogista rakentaa alkutunnin harjoitteet nelisointupohjaisista harjoituksista. Esittelen työssäni myös pari esimerkkikappaletta, joiden pohjalta voi rakentaa ääniharjoituksen. Kuten huomaamme kuvioissa 14 ja 18, olemassa olevissa kappaleissa on paljon opittavia asioita, joita opetuksessa voisi hyödyntää. Opettaja voi päättää kappaleesta mielestään tarpeellisen näkökulman, josta muodostaa tunnilla tehtävän harjoituksen. Jos oppilaalla on haasteita rytmikassa, kannattaa harjoitus tietysti muodostaa siitä näkökulmasta katsoen.

Onnistuin tekemään melko kattavia harjoituksia erilaisten sointujen auki laulamiseen. Useista asioista saatiin kuitenkin vain pintaraapaisu, esimerkkinä II-V-I –kadenssit sekä kappaleiden esimerkit. Työni tarkoituksena olikin antaa eväitä tuleville opettajille muodostaa vastaavanlaisia harjoituksia omille oppilailleen heidän tuomista kappaleista. Alkuperäinen tarkoitus tehdä harjoitteita, jotka sisältävät kaikki sekä säveltapailua, rytmikkaa –että tekniikkaa, ei täysin toteutunut. Huomasin työn edetessä, kuinka haasteellista oli yrittää yhdistää kaikkia elementtejä yhteen harjoitukseen, ja näin ollen useimmissa harjoitteissa luovuin vähintään yhdestä edellä mainitusta elementistä. Loppujen lopuksi koin tämän tekevän harjoituksista toisaalta myös selkeämpiä. Oma uskomukseni on, että harjoitteita tekemällä opiskelijan laulutekniikka ja korva kehittyvät automaattisesti jopa hieman huomaamatta. Tekemällä harjoituksia opiskelijan tietoisuus teoriasta ja säveltapailusta lisääntyy, sillä hän oppii laulamalla kuulemaan eri intervallien välisiä suhteita sekä erilaisten sointujen eroavaisuuksia. Opiskelija opettelee laulamaan myös valmiisiin

kappaleisiin harmonioita, jolloin hahmotus erilaisista sointukierroista vahvistuu. Pitää kuitenkin ottaa huomioon, että satunnaisista kokeiluista huolimatta kyseisten harjoitteiden toimivuutta ei ole pidemmällä tähtäimellä todettu, joten vasta tulevaisuudessa tulemme näkemään harjoitteiden tarjoaman todellisen hyödyn. Harjoitteista tekemäni yksinkertainen kolmiosainen jaottelu toimi mielestäni tässä kontekstissa hyvin. Useita aiheita käsitellessä olisi ollut haastavaa yrittää jakaa harjoitteita pienempiin osiin. Salovaaran (32, 2014) työssä jaottelu on järkevä, sillä harjoituksilla on kerrallaan vain yksi tavoite. Omat harjoitteeni sekä jaotteluni on tehty yksilöopetuksen näkökulmasta, kun taas Salovaara on suunnitellut harjoitteensa kuorolaulajien käyttöön.

Pohtiessani työtäni eettisestä näkökulmasta jäin pohtimaan kuvailemaani ilmiötä laulutuntien yleisestä rakenteesta. Vaikka olen ottanut kriittistä näkökulmaa laulutuntien rakenteeseen, on tämä kuitenkin täysin henkilökohtainen näkemykseni, eikä varmasti päde jokaisen laulunopettajan pitämään laulutuntiin. Monet laulunopettajat saattavat jo käyttää samantyyliisiä harjoitteita laulutunneillaan.

Työni on ollut minulle itselleni valtava pedagoginen harppaus ja luonut itselleni uusia, innovatiivisia ajatuksia musiikinopetuksesta yleisesti. Tulevaisuudessa tekemiäni harjoituksia voisi laajentaa käsittämään myös tiettyjä asteikoita, ja osassa harjoituksia voitaisiin harjoittaa eri intervallien auki laulamista. Erilaisia sointukiertoja voisi hyödyntää harjoituksissa, ja tätä kautta opettaa perinteisiä kadenssikuljetuksia ääniharjoituksen avulla. Tämän tyyppistä metodia voisi hyödyntää tietenkin myös säveltapailun ja rytmiikan opetuksessa. Näin myös säveltapailutunnilla laulettu harjoitukset voisivat yhdistyä olemassa oleviin kappaleisiin, ja näin voisimme lisätä edelleen mielekkyyttä säveltapailu -oppiaineen opiskeluun. Jatkossa olisi hyvä tuoda esille enemmän olemassa olevaa musiikkia, ja siinä toistuvia teoreettisia ilmiöitä, joiden pohjalta harmonioiden ja rytmiikan opettelu saattaisi vieläkin helpottua. Yhtenä näkökulmana voisi olla myös jazzmusiikissakin paljon käytetyt likit, joita opettelemalla opiskelija pääsisi helpommin lähestymään improvi-sointia.

Lähteet

Aaltonen, Katri 2003. Pedagogisen ajattelun ja toiminnan suhde. Opetustaan integroivan opettajan tietoperusta lähihoitajakoulutuksessa. Joensuu: Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 89.

Auvinen, Sirpa 2009. Laulunopetus Jyväskylän yliopiston musiikkikasvatuksen koulutusohjelmassa ja sen suhde työelämään. Pro gradu. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Eerola, Ritva 2009. Rekisterinvaihto ja kurkunpään lihastoiminta. Laulupedagogi 2009-2010. Luettu 4.1.2017. www.provoce.suntuubi.com/?cat=34. 6.9.2013.

Eerola, Ritva 2017. Ääni-intstrumentin toimintabalanssi. Viitattu 29.03.2017. <http://www.provoce.suntuubi.com>

Espoon musiikkiopiston pop/jazzlinja Ebeli 2014. Opetussuunnitelma. Espoo. Viitattu 12.12.2016. http://www.emo.fi/easydata/customers/espoo/files/ebeli/liitteet/ebelin_ops_2014.pdf

Grefveberg, Rolf 2013. Pop/Jazz MAPPI. Helsinki: Annamedia Oy.

Hakala, Juha T 2004. Opinnäytetyöopas ammattikorkeakouluille. Helsinki: Gaudeamus.

Ikävalko, Tero. Laulutekniikka/artikulointi. Viitattu 8.2.2017.

<http://www.teroikavalko.fi/laulutekniikka-opetus-materiaali/artikulaatio-laulussa/>

Johnsson, Katja 1996. Vuotoisan ja käheän äänen syyt ja seuraukset sekä korjaavia harjoituksia ja hoitomuotoja. Tutkielma musiikin maisterin tutkintoa varten. Helsinki: Sibelius-Akatemia.

Joutsenvirta, Aarre & Perkiömäki, Jari 2008. Musiikin teoria 1. Helsinki: Modus Musiikki Oy.

Jyväskylän yliopiston Koppa, 2015. Laadullinen tutkimus. Viitattu: 18.04.2017.

<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>

Kartiovaara, Sanna 2015. Laulava ja liikkuva lapsi – toiminnallisen laulunopetuksen materiaalipaketti alakouluun. Maisterintutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Koistinen, Mari 2004. Tunne kehosi, vapauta äänesi. Helsinki: Sulasol.

Krappe, Maria 2013. Turun Alexander-tekniikka. Viitattu 29.03.2017. <http://www.turunalexandertekniikka.com/blogi/mik-ihmeen-palleahengitys>

Laukkanen, Anne-Maria & Leino, Timo 1999. Ihmeellinen ihmisääni. Helsinki: Gaudeamus.

Laukkanen, Jere 2007. Afroamerikkalainen rytmiiikka. Viitattu 10.1.2017. http://www.jerelaukkanen.com/materials/rytmiiikka/rytmiiikka1_kalvot_afroamerikkalainenrytmiiikka.pdf

Lehtimäki, Nina 2009. Laulamisen harjoittelu. Opinnäytetyö. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Linnala, Eino 1968. Yleinen musiikkioppi 1. Jyväskylä: Gummerus.

Miettinen, R. & Tuunanen, T. 2010. Perus- ja soveltava tutkimus tiedepolitiikan luokittelukategorioina ja retorisisina resursseina. Tiedepolitiikka 3/ 2010.

Musiikintutkimuksen laitos 1998. Rythmi. Viitattu 7.2.2017. <http://www15.uta.fi/arkisto/mustut/mute/ryt03.htm>

Numminen, Ava 2005. Laulutaidottomasta kehittyväksi laulajaksi. Tutkimus aikuisen laulutaidon lukoista ja niiden aukaisemisesta. Helsinki: Sibelius-Akatemia.

Nurmi, T., Rekiaro, I. & Rekiaro, P. 2005. Kultainen sivistyssanakirja. Jyväskylä: Gummerus.

OPS 2013, metropolia.fi. (luettu 28.09.2016)

Oramo, Ilkka 1992. Suuri Musiikkitietosanakirja 6 Seg-Ö. Keuruu: Weilin + Göös ja Otava.

Sadolin, Catherine 2009. Complete vocal technique. Viitattu 7.2.2017. <https://complete-vocal.institute/kokonaisvaltaisen-aanenkayton-tekniikka/>

Salovaara, Laura 2014. Täsmälaulusta kohti soinnillista vuolautta. Laulunopettaja kuorosoinnin kehittäjänä ja uudistajana. Opinnäytetyö. Helsinki: Metropolia ammattikorkeakoulu.

Sivén, Jani 2013. Kuoronjohdon pääaineopiskelijoiden luentopäivä 26.9.2013. Metropolia Ammattikorkeakoulu.

Säily, Mika 2007. ”Philly Joe” Jonesin jazzrumpu-komppaus, Improvisoitu säestys ja vuorovaikutus kappaleessa ’Blues for Philly Joe’. Pro-gradu –tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Tabell, Max 2008. Afroimpro. Viitattu 7.2.2017. <http://www3.siba.fi/afroimpro>.

Tarkoma, Elise 2004a. Alkusanat teoksessa: Takala, T. & Tarkoma, E. (toim.). Ammatillinen äidinkieli ja integrointi. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto. 5–8.

Takala, Tuija 2004a. Ammatillisen äidinkielen opetuksen haasteet ja integrointi. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.

Titze, Ingo R. 2000. Principles of Voice Production. Iowa City: NCVS.

Tutkiva oppiminen ja ilmiöpohjaisuus 2016. Artikkelin edun sivuilla. www.edu.fi (luettu 7.2.2017)

Valtasaari, Hannele 2012. Ääntöbalanssi-metodi™ laulunopetuksessa. Pro gradu –tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Harjoituksen nimi	Harjoiteltavat asiat, rytmikka	Harjoiteltavat asiat, säveltapailu	Harjoiteltavat asiat, laulutekniikka
Diatoninen kolmi-sointu -harjoitus		Duuri- ja mollikolmi-sointu, diatoniikka	Rintaääni, rekisterinvaihdos, tuki
Ylinouseva kolmi-sointu -harjoitus		Ylinouseva kolmi-sointu	Lämmittely, äänihuu-lisulku, twang
Vähennetty kolmi-sointu -harjoitus		Vähennetty kolmi-sointu	Lämmittely, äänihuu-lisulku, twang
Duuriseptimisointu -harjoitus	Tasaiset neljäsosat staccatoina	Duuriseptimisointu	Tuki
Molliseptimisointu -harjoitus		Molliseptimisointu	Artikulointi
Mollimaj7-harjoitus		Mollimaj7-sointu	Hengitys, tuki, rekisterinvaihdos
Puolidimi-harjoitus		Molli7b5-sointu, septimikäännös	Kurkunpään rentoutus, artikulointi, tuki
Diatoninen nelisointu -harjoitus	Synkooppi	Kaikki aiemmin opetellut nelisoinnut, diatoniikka	
II-V-I -harjoitus duurissa		Molliseptimi-, duuri-septimi- ja duurimaj7 -soinnut, II-V-I kuljetus duurissa	Lämmittely, tuki, rento leuka
II-V-I -harjoitus mollissa	Kolmijakoisuus, 6/8-tahtilaji	Molli7b5-, duuriseptimi- ja molliseptimi -soinnut, II-V-I -kuljetus mollissa	Lämmittely, tuki, rento leuka
Maj7 -harjoitus	Kolmimuunteisuus	Maj7-sointu	
Major key	Kolmimuunteisuus	Molliseptimi-, duuri-septimi ja duurimaj7 -soinnut	Vokaalien sointipaikat
Don't stop me now	Synkooppi	Duuri- ja mollikolmi-sointu	
Baby be mine	Polymetrinen sekvenssi 3 vs 4	Molliseptimi ja molli9 -soinnut	Rekisterit, breikki

Solfaa sumussa –oppimateriaali

Diatoninen kolmisointu –harjoitus

C Dm

Jaa - aa - aa - aa Jaa - aa - aa - aa

Em F

Jaa - aa - aa - aa Jaa - aa - aa - aa...

Ylinouseva kolmisointu –harjoitus

C(#5) C#(#5) D(#5)

ng - ng ng - ng ng - ng...

Vähennetty kolmisointu –harjoitus

C° C#° D°

ng - ng ng - ng ng - ng...

Duuriseptimisointu –harjoitus

C⁷ D⁷

mba - mba - mba - mba mba - mba - mba...

E⁷ F^{#7}

Molliseptimisointu -harjoitus

Am⁷ Bm⁷ C[#]m⁷ Ebm⁷ Fm⁷ Gm⁷

la - la - le - le la - la - le - le la - la - le - le la - la - le - le la - la - le - le...

Mollimaj7 -harjoitus

Gm(maj⁷) G[#]m(maj⁷)

jii - ii - ii - ii - ii - ii - ii jii - ii - ii - ii - ii - ii - ii...

Puolidimi -harjoitus

Em⁷(b⁵) Dm⁷(b⁵) Cm⁷(b⁵) Bbm⁷(b⁵)

bu - bu - bu - bu gu - gu - gu - gu du - du - du - du bu - bu - bu - bu...

Diatoninen nelisointu -harjoitus

Fmaj⁷ Gm⁷ Am⁷ Bbmaj⁷

Du - du - du - du du - du - du - du Du - du - du - du du - du - du - du

C⁷ Dm⁷ Em⁷(b⁵)

Du - du - du - du du - du - du - du Du - du - du - du Du

II-V-I -harjoitus duurissa

Gm⁷ C⁷ Fmaj⁷ Fm⁷ Bb⁷ Ebmaj⁷

pr...

F: II V I Eb: II V I

II-V-I –harjoitus mollissa

Em^{7(b5)} A⁷ Dm Dm^{7(b5)} G⁷ Cm

pr...
Dm: II V I Cm: II V I

Duurimaj7 –harjoitus

swing feel

A^{maj7} B^bmaj⁷ B^{maj7} C^{maj7}

du - n - du baa... du - n - du baa... du - n - du baa... du - n - du baa..._

Duurimaj7 –harjoitus, rytmiiikka

tri - o - li tri - o - li tri - o - li tri - o - li tri - o - li tri - o - li tri - o - li tri - o - li

duu - n duu - n duu - n duu - n duu - ba duu - ba duu - ba duu - ba

duu - n duu baa. duu - n duu baa. duu - n duu baa. duu - n duu baa.

Major key

Swing feel

Dm⁷ G⁷ C^{maj7}

Ma - jor key is good to me it makes me hap - py.

C: II V I

Don't Stop Me Now

D: To- night I'm gon - na have my - self a real good
 — time, — I feel a - live ————— To
 C: night I'm gon - na have my - self a real good —
 — time, — I feel a - live ————— ...

Chords: D, F#m, Bm, Em, A, C, Em, Am, Dm, G

Don't Stop Me Now, harmoniaharjoitus 1

D F#m C Em Bb Dm Ab Cm
 prr-rr-rr-rr- rr...

Don't Stop Me Now, harmoniaharjoitus 2

F#m Bm Em Am Dm Gm Cm Fm
 prr-rr-rr-rr- rr...

Don't Stop Me Now, rytmiharjoitus

du - n - du du du du ————— du - n - du du du du

Baby be mine

Em⁹ F#m⁷ Em⁹

I don't need no dreams when I'm by your side,

Fm⁹ Gm⁷ Fm⁹

I don't need no dreams when I'm by your side...

Baby be mine, harmoniaharjoitus

Em⁹ Fm⁹ F#m⁹ Gm⁹

Jaa-aa-aa-aa-aa jaa-aa-aa-aa-aa jaa-aa-aa-aa-aa jaa-aa-aa-aa-aa
Jai-ou-ii-ou-ii jai-ou-ii-ou-ii jai-ou-ii-ou-ii jai-ou-ii-ou-ii

Baby be mine, rytmiharjoitus

du du - du - du du- du...